

Despre unele greșeli de interpretare a diftongilor și triftongilor

Marcela Vilcu, lector superior

Summary

In this article, the diphthongs and triphthongs, as complex phonetic units, and some problems/mistakes of the interpretation are examined.

Termenul *diftong* provine din limba greacă și este definit astfel: două sunete vocalice rostite în aceeași silabă, fără a întrerupe curentul de aer expirat. În procesul articulării, una dintre vocale își pierde caracterul silabic din cauza unei intensități, durate, sonorități și aperturi mai mici și astfel capătă o nouă funcție – devine semivocală.

Uneori, diftongii au rol morfologic – se opun hiatului pentru a deosebi forme gramaticale diferite ale aceluiași cuvânt: eu *știi* (prezent)—*el știe* (perfectul simplu), eu *îndoi* (prezent) – *el îndoi* (perfect simplu sau infinitiv) sau chiar valori gramaticale și sensuri lexicale diferite: *boi* (subst.) – *boi* (verb), *căi* (subst.) – *căi* (verb), *haină* (subst.)—*haină* (adj.), *pustii* (adj.) – *pustii* (verb), *hăi* (interj.) – *hăi* (verb).

De asemenea, diftongii se opun hiatului pentru a marca rostirea unor cuvinte cu un tempo mai rapid: *de aceea* – *de-aceea*, *de acum* – *de-acum*, *de abia* – *de-abia* etc. Astfel, în rezultatul rostirii conjuncte a două cuvinte, se formează diftongi atât ascendenți, cât și descendenți: *ne-o aduce*, *ți-a spus*, *de-a valma*, *mi-i dor*, *totu-i vis*, *mama-i una* etc. (cu aceste segmente fonice elevii/studentii nu sunt familiarizați și inițial, le percep mai greu).

În limba română sunt mulți diftongi (Vl. Zagaevski identifică în jur de 30 [2, p. ...], I. Calotă – 24 [1, p. ..]); aceștia pot fi *ascendenți* (semivocală+vocală): *poiană*, *miere*, *vaiet*, *duios*, *iubire*, *roua*, *plouând*, *stea*, *pleosc*; și *descendenți* (vocală + semivocală): *plai*, *august*, *dau*, *tei*, *coif*, *cuib*, *făcui*, *pâine*, *grâu*, *auriu*, *zeu*, *viu* etc.

Numărul considerabil de diftongi din limba română, față de celelalte limbi romanice, se datorează sistemului ei vocalic bogat: dintre cele șapte vocale ale sistemului fonetic românesc, patru își pot pierde caracterul silabic și pot deveni semivocale: *I*, *U*, *O*, *E*. Au format diftongi și multe împrumuturi, în procesul lor de adaptare, cum ar fi, de exemplu, cuvintele: *tablou*, *stilou*, *erou*, *cupeu*, *pariu* etc. (se formează diftongi prin adăugarea semivocalei *U*, ca desinență substantivală). De asemenea se supun diftongării și împrumuturile mai recente: *fructuos-fructuoasă*, *imperios* – *imperioasă*, *tendențios* – *tendențioasă*, *monitor* – *monitoare*, *procesor* – *procesoare*, *cursor* – *cursoare* etc.

Trebuie de reținut însă că nu toate neologismele acceptă procesul diftongării, precum: *burllesc* – *burlescă*, *carnivor* – *carnivoră*, *invoc* – *invocă*, *filolog* – *filologă*, *psiholog* – *psihologă*, *pedagog* – *pedagogă* etc.

De asemenea, necesită o atenție sporită și pronunțarea unor cuvinte care, de fapt, conțin diftongi, și nu hiat, așa cum le putem atesta adesea în vorbire: *tro-tuar* (rostit *tro-tu-ar*), *coa-for* (rostit *co-a-for*, sau chiar *cu-a-for*), *fer-moar* (rostit *fer-mu-ar*), *croa-zi-eră* (rostit *cru-a-zi-e-ră*), *croa-sant* (rostit *cru-a-san*), *la-voar* (rostit *la-vu-ar*), *cu-loar* (rostit *cu-lu-ar*), precum și *a-cua-re-lă*, *coa-fe-ză*, *pa-ti-noar*, *bu-doar*, *ba-lan-soar*, *voal*, *pa-voa-za*, *ex-ploa-ta-re* etc.

Celelalte segmente fonice complexe, *triftongii*, sunt alcătuite din trei sunete vocalice rostite în aceeași silabă. Numărul lor este mai mic decât cel al diftongilor, dar este totuși considerabil. Există două tipuri de triftongi: *echilibrați* (S.+V.+S.), ca în cuvintele *rouăi*, *ioi face*, *iei*, *piei*, *maiou*, *voiai*, *miau*, *muiau*, *mi-au spus*, *beau*, *beai*, *de-oi*, *ursoaică*,

leoaică, de-ai ș ti, ziua-i mare, miroseau etc. Ș i triftongi ascendenți i: *lăcrămioară, fuioare, learcă, pleoapă* etc. AȘ a cum se observă din exemple, triftongii, ca și diftongii, se formează și prin contopirea vocalelor la rostirea conjunctă a unor cuvinte: *te-ai dus, i-oi spune, le-ai văzut* etc.

În mare parte, aceste secvențe e complexe (diftongii, triftongii) sunt percepute uȘ or de vorbitori Ș i interpretate corect, deȘ i există Ș i situații în care elevii, studenții și i chiar unii profesori comit greȘ eli.

Ne vom referi, în acest sens, în primul rând la pronumele *ei*. Acesta conține un triftong, *iei*, prezent a căruia nu se atestă în scriere, din care cauză adesea este perceput/interpretat Ș i chiar pronunțat! ca un diftong. Aici are loc fenomenul preiotării: în pronunțare apare un *-i* semison, cu care se formează triftongul *iei*. O situație similară se atestă Ș i la pronumele *eu*, rostit [*ieu*]. În aceeaȘ i ordine de idei trebuie să menționăm că în pronumele personale *eu, el* Ș i în formele verbului „a fi” (*eram, erai, era, erau, este, ești*), litera inițială /e/ reprezintă, de fapt, diftongul [*ie*] la perceperea căruia, în mare parte, se greȘ eȘ te. Scrierea acestor cuvinte nu reflectă pronunțarea, ci păstrează legătura cu forma lor de origine din latină.

GreȘ eli frecvente de interpretare provoacă, mai ales, cuvintele ce conțin sunetele *k', g', č, ģ*, reprezentate grafic prin grupurile de litere *chi, che, ghi, ghe, ci, gi, ce, ge*, deoarece alfabetul latin nu are litere corespunzătoare acestor sunete. Adesea în asemenea cuvinte sunt identificați și diftongi sau triftongi care, de fapt, nu există. Să se observe că după consoanele *k', g', č, ģ* (adică după grupurile de litere *chi, che, ghi, ghe, ci, ce, gi, ge*) nu există niciodată diftongi ascendenți și nici triftongi. Ceea ce pare a fi semivocalele /e/ sau /i/ sunt, de fapt, litere ajutătoare, fără valoare fonetică, ca în următoarele exemple: *ceară* (ča-ră – 4 sunete), *ghiozdan* (g'oz-dan – 6 sunete), *ciuperchi* (ču-perč – 6 sunete), *ghiaur* (g'a-ur – 4 sunete), *geam* (ġam – 3 sunete), *cheamă* (k'a-mă – 4 sunete), *chiar* (k'ar – 3 sunete), *gheară* (g'a-ră – 4 sunete). În cuvinte precum *șchioapă* (ș k'oa-pă – 6 sunete), *ochioasă* (o-k'oa-să – 6 sunete), *cioară* (čo-a-ră – 5 sunete) etc., ceea ce pare a fi triftong este, de fapt, un diftong. Examinând componența silabelor, marcate între paranteze, constatăm că grupurile de litere *ia, ea, iu, io* nu reprezintă diftongi, ci *digrafe* („un grup de două litere care notează un singur fonem, una dintre litere fiind ajutătoare, fără valoare fonetică” [3, p. 181]).

După sunetele *k', g', č, ģ* pot exista doar diftongi descendenți i: *sacagiu* (sa-ca-ġiu - 7 sunete), *rachiu* (ra-k'iu – 5 sunete), *ghiocei* (g'i-o-čeī – 6 sunete), *rochii* (ro-k'iī – 5 sunete), *giuvaiergiu* (ġu-va-ier-ġiu – 10 sunete), *pârghii* (pîr-g'iī – 6 sunete) etc. Constatăm, în acest caz, că literele *e, i* au valoare vocalică și constituie nucleul silabei, fiind urmate de semivocale cu care alcătuiesc diftongi descendenți i.

În astfel de cazuri, pentru identificarea diftongilor/triftongilor, este important mai întâi să se împartă cuvântul în silabe, apoi să se examineze componența fiecărei silabe (fiecare sunet): *lăcrămioare* – patru silabe (*lă-cră-mioa-re*); în silaba a treia avem trei sunete vocalice rostite împreună, deci un triftong: semivoc. *ī* + semivoc. *ō* + vocala *a*: (*lă-cră-miōa-re*); *ceară* – două silabe (cea-ră): în prima silabă atestăm un digraf (două litere vocalice ce reprezintă un sunet *a*), și nu un diftong; litera *E* are valoare ajutătoare: (č a r ā).

Pentru stabilirea tipului de diftong/triftong e bine să se aplice *proba duratei*: sunetul care se poate prelungi este, evident, cel vocalic: *iubire* – /iu/ – diftong ascendent, *zglobiu* – /iul/ – diftong descendent.

În concluzie, menționăm că pentru evitarea erorilor de interpretare a diftongilor și triftongilor trebuie să se țină seama că ei sunt segmente fonice, de aceea la identificarea lor

trebuie să se examineze sunetele din care este alcătuit cuvântul, și nu literele cu care acesta se notează.

Bibliografie

1. Calotă I., Mică enciclopedie a românei corecte, București, Niculescu, 2001.
2. Corlăteanu N., Zagaevschi Vl., Fonetica, Chișinău, 1993.
3. Sala M., Enciclopedia limbii române. București, Univers Pedagogic, 2006.